

IQTISODIY TAHLIL FANINING PREDMETI VA IQTISODIY TAHLIL

Kuldoshev Laziz Sharipovich

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

Yalgashev Shaxobiddin Shokirovich

Umurzoqova Pokiza Ravshan qizi

Samarqand Davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'quvchilari

Annotatsiya: *Iqtisodiy tahlil fanining predmeti va vazifalari haqida ma'lumot berilgan va ifodalangan. Iqtisodiy tahlil (boshqa nomi bilan iqtisodiyshunoslik) iqtisodiy jarayonlarni, resurslarni va iqtisodiy tizimlarni o'rganish va tahlil qilishga oid iqtisodiy fan bo'lib hisoblanishi yoritilgan. Iqtisodiy munosabatlarning globallashuvi sharoitida korxonalar boshqaruvida iqtisodiy tahlilning o'rni hamda ahamiyati tobora ortib bormoqda. Iqtisodiy tahlil asoslarini o'rganish to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilishda bilim va ko'nikmalarni egallashga imkon beradi. Mazkur darslikning maqsadi – mamlakat milliy iqtisodiyotiga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda raqobatdosh iqtisodiyot sharoitida korxonalarda iqtisodiy tahlilning zamonaviy turlari va usullaridan foydalanishning nazariy hamda amaliy asoslarini yoritishdan iborat.*

Kalit so'zlar: *Predmet, soliq siyosati, birlashma, konsern, korporatsiya.*

Iqtisodiy tahlil, iqtisodiy jarayonlarni o'rganish va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Bu jarayonlar resurslar (masalan, pul, ishchi kuchlari, vaqt) o'rtasida sodiq aloqani, moliyaviy tizimlarni (masalan, soliq tizimlari) va iqtisodiy faoliyatni o'z ichiga oladi.

Iqtisodiy tahlil o'qituvchilarni iqtisodiy jarayonlarni o'rganish, ulardagi o'zgarishlarni tahlil qilish, tahlil natijalarini tushuntirish va o'rganilgan ma'lumotlarni ta'lim olish uchun ishlab chiqarishda yordam beradi.

Iqtisodiy tahlil iqtisodiy resurslar va moliyaviy tizimlarni o'rganish va o'zgarishlarni tahlil qilishda yordam beradi. Bu moliyaviy tahlil orqali iqtisodiy tizimlarning faoliyatini yaxshi tahlil qilish, ishlab chiqarish, ehtiyot xarajatlar, tijorat, soliqlar va boshqa moliyaviy jarayonlarni o'rganish va boshqarishni o'rgangan.

Iqtisodiy tahlil o'quvchilarga soliq siyosati va iqtisodiy siyosatning o'zgaruvchan o'zgarishlarini tahlil qilish va siyosatning samaradorligini o'rganish imkoniyatini beradi.

Iqtisodiy tahlil o'quvchilarga iqtisodiy modellashning ko'rsatilgan qoidalarini o'rganish va muddatlarda sodiq istiqbolni aniqlash uchun modellashni qo'llash imkoniyatini beradi.

Iqtisodiy tahlil o'quvchilarga iqtisodiy jarayonlardan olingan statistik ma'lumotlarni tahlil qilish va ularni iqtisodiy jarayonlarni boshqarishda foydalanish imkoniyatini beradi.

Iqtisodiy tahlil fanining vazifalari o'zgartirmaydigan vaqtning faniga qarab o'zgarishi mumkin. Bu vazifalar iqtisodiy nazariyadan amaliy iqtisodiy tahlilning amaliyoti va iqtisodiy siyosatning rivojlanishiga yordam beringan bir qator asosiy ashyolar hisoblanadi.

Iqtisodiy tahlilning maqsadi faoliyat ko'rsatayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatini ularni boshqaruvchilarga yaqqol ko'rsatib berish, kamchiliklarini ochib tashlashdan, korxonaning asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlariga baho berish va ularga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo'yicha ichki xo'jalik rezervlarini aniqlash va ularni ishlab chiqarish aylanmasiga jalb etish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqishdan iborat. Bular esa, o'z navbatida mazkur fanni o'rganishni o'ta dolzarbligidan dalolat beradi.

Iqtisodiy tahlilning predmetga keng ma'noda qaraydigan bo'lsak, u iqtisodiy fan sifatida tahlil qilinayotgan obyekt (korxonalar, birlashmalar, kompaniyalar, aksiyadorlik jamiyati, konsernlar, korporatsiyalar kabilar) xo'jalik faoliyatining barcha sohalarini (iqtisodiy, ijtimoiy, texnik, texnologiya va h.k.) o'z ichiga oladi.

Iqtisodiy tahlilning vazifalari

Iqtisodiy tahlil orqali har bir subyektda mavjud bo'lgan ichki va tashqi imkoniyatlar aniqlanadi, ularni amaliyotga safarbar qilish chora-tadbirlari ishlab chiqiladi.

Har bir fanning vazifasi iqtisodiy shart- sharoitga qarab belgilanib boriladi, lekin u oldiga qo'yilgan vazifalarni to'liq va keng hal etish uchun qator uslublarni qo'llaydi.

Iqtisodiy tahlilning eng muhim vazifalari quyidagilardan iborat:

1) biznes-rejaning qanchalik realligi (mavjudligi) va ilmiy jihatdan asoslanganligiga baho berish;

2) iqtisodiyotni rivojlantirishning joriy va istiqbol rejalarini tuzish uchun iqtisodiy ko'rsatkichlar bazasini aniqlash;

3) biznes-rejasining bajarilishiga obyektiv baho berish hamda uni bajarishda korxonalarga bog'liq va bog'liq bo'lmagan omillar va sabablarni bir-biridan ajratib aniqlash;

4) ichki xo'jalik rezervlarini aniqlash (bu o'rinda tahlilning samarasi, birinchidan, aniqlangan rezervlarni butun nazariy jihatdan asoslangan rezervlarga nisbati va ikkinchidan, amalga oshirilgan rezervlarning aniqlangan rezervlarga nisbati bilan belgilanadi);

5) korxonalarining xo'jalik faoliyatida kutiladigan natijalarni oldindan aniqlash;

6) tahlil materiallariga asosan ishlab chiqarishda aniqlangan kamchiliklarni tuzatishga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqish.

Shunday qilib, iqtisodiy tahlil fanining predmeti, xo'jalik faoliyatida obyektiv (tashqi) va subyektiv (ichki) omillar ta'sirida sodir bo'lgan, bo'layotgan va bo'ladigan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni ma'lumotlar manbaida ifodalangan ko'rsatkichlar tizimi (sistemi) orqali uning holatiga baho berish va yaxshilash yo'llarini ishlab chiqishni o'rganishdan iboratdir.

Ilova:

Predmet-bu biror fanning predmeti deganda, shu fanda nima o'rgatilishi tushuniladi.

Soliq siyosati- Soliq-byudjet siyosati hukumatning iqtisodiyotni nazorat qilish va ta'sir qilish uchun xarajatlar darajasi va soliq stavkalarini to'g'irlash vositasidir.

Birlashma- Ma'lum asosda yoki ma'lum maqsadlarni ko'zda tutib uyushish na-tijasida vujudga kelgan tashkilot, uyushma.

Konsern- (concern – ishtirok, manfaat) – manfaatlar, shartnomalar, kapital, hamkorlikdagi faoliyatda ishtirok umumiyligi asosida uyushgan korxonalarining yirik birlashmasi. Konsern diversifikatsiyasni asosida tarkib topadigan yirik, ko'p tarmoqli korporatsiya. Aksariyat hollarda korxonalarining bunday guruhlari shu korxonalar aksiyalarining asosiy qismini o'z qo'lida to'plagan bosh korxonalar (xolding) atrofida birlashadi.

Korporatsiya- (lotincha: corporatio – birlashma, uyushma, hamjamiyat) – rivojlangan yirik aksiyadorlar jamiyati, biron bir faoliyat uchun uyushgan huquqiy va jismoniy shaxslar majmui. Korporatsiya bir kasb yoki faoliyat sohasida fuqarolarni birlashtirishi ham mumkin. XIX-asr o'rtalarida paydo bo'lgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.X. SHOALIMOV, SH.I. ILHAMOV, SH.A. TOJIBOYEVA.
Iqtisodiy tahlil va audit. (Darslik) 2006
2. M.Q. Pardayev. Iqtisodiy tahlil. (O'quv qo'llanma) 2004
3. <https://e-library.samdu.uz>
4. <https://lex.uz>
5. <https://ebook.tsue.uz>

4. Askarovich, M. S., Uljaevna, U. O., & Inomjohnovna, O. N. (2020). Applying case study-method in teaching chemistry. Проблемы современной науки и образования, (3 (148)), 62-64.
5. Уринова, О. У., Абдуллаева, У. Г., & Матмуродов, У. У. У. (2020). СОВРЕМЕННЫЕ АКТИВНЫЕ И ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ. Вестник науки и образования, (21-2 (99)), 62-64.
6. Нишонов, М. Ф., & Уринова, О. У. (2019). Оптимизация процесса повторения в системе непрерывного образования. Проблемы современной науки и образования, (12-1 (145)), 81-83.
7. Уринова, О. У. (2019). Дидактическое усовершенствование курса «Технологии обучения химии и проектирование». Проблемы современной науки и образования, (11-2 (144)), 78-80.
8. Нишонов, М. Ф., & Уринова, О. У. (2019). Оптимизация процесса повторения в системе непрерывного образования. Проблемы современной науки и образования, (12-1 (145)), 81-83.
9. Уринова, О. У. (2019). Дидактическое усовершенствование курса «Технологии обучения химии и проектирование». Проблемы современной науки и образования, (11-2 (144)), 78-80.
10. Уринова, О. (2022). Бўлажак мутахассисларни касбий фаолиятга тайёрлаш мазмуни. ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ, 5(1).
11. Уринова, О. У., & Хайиткулов, Д. Х. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ ХИМИИ. УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА, 33.
12. Уринова, О. У., & Саттаров, Б. С. (2015). Использование интерактивных мультимедийных технологий в обучении студентов-химиков в университетах Узбекистана. Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, (4-2), 168-171.
13. Fozilovich, N. M., Uljaevna, U. O., & Bakhtiyorovna, I. N. (2020). Modern technologies of project work in teaching chemistry. Проблемы современной науки и образования, (3 (148)), 52-54.